DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
DUMLUPINAR UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
E-ISSN: 2587-005X https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 90, 1-16; 2026.
DOI: 10.51290/dpusbe.1815369

Araştırma Makalesi / Research Article

TALAVERA, DELFTWARE VE AZULEJO SERAMİK PANOLARININ KENTSEL MEKANLARDAKİ KULLANIMI

Hasan Numan SUÇAĞLAR[1]

Öz
Bu çalışma, Talavera, Delftware ve Azulejo örnekleri üzerinden seramik panoların dünya kentlerindeki kültürel ve mekânsal işlevlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, seramik panoları basit birer dekoratif yüzey kaplaması olarak görmek yerine bu unsurların kültürel, tarihsel ve mekânsal düzlemlerde kentsel kimliğin ve toplumsal belleğin taşıyıcısı olma rollerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Portekiz, İspanya ve Hollanda gibi farklı tarihsel ve sosyokültürel bağlamlara sahip coğrafyalardan seçilen örnekler üzerinden bir inceleme yürütülmüştür. Çalışma, disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek sanat tarihi, mimarlık ve kent sosyolojisi perspektiflerini bir araya getirmektedir. Yöntemsel olarak görsel analiz, literatür taraması ve mekânsal bağlam değerlendirmeleri kullanılarak panoların teknik çeşitlilikleri, üretim pratikleri ve motif birikimleri üzerinden kent dokusuyla kurdukları ilişkiler çözümlenmiştir. Bu yöntem sayesinde seramik panoların estetik değerlerinin ötesine geçerek toplumsal aidiyet ve kimlik inşasında oynadıkları rol ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, kamusal alanlarda yer alan seramik yüzeylerin mimari yapılara sadece görsel bütünlük ve estetik derinlik kazandırmadığını aynı zamanda tarihsel sürekliliği görünür kıldığını, kültürel aktarımı güçlendirdiğini ve toplumsal temsiliyetin bir parçası hâline geldiğini göstermektedir. Seramik panolar, bu yönleriyle kentsel mekânlarda hem geçmişin izlerini bugüne taşıyan hem de kolektif belleği pekiştiren anlatı araçlarıdır. Çalışma, seramik panoların mimarlık, sanat tarihi ve kent sosyolojisi bağlamlarıyla birlikte değerlendirilmesi gereken kültürel ve toplumsal göstergeler olduğunu vurgulamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Seramik panolar, Kentsel bellek, Kültürel kimlik, Sanat ve mimarlık, Kent sosyolojisi.

THE USE OF TALAVERA, DELFTWARE AND AZULEJO CERAMIC PANELS IN URBAN SPACES

Abstract
This study aims to examine the cultural and spatial functions of ceramic panels in global urban environments through the examples of Talavera, Delftware, and Azulejo. Rather than viewing ceramic panels as mere decorative surface coverings, the research seeks to explore their roles as carriers of urban identity and collective memory across cultural, historical, and spatial dimensions. Within this scope, an investigation was conducted using selected cases from regions with distinct historical and sociocultural contexts, such as Portugal, Spain, and the Netherlands. Adopting an interdisciplinary approach, the study synthesizes perspectives from art history, architecture, and urban sociology. Methodologically, by utilizing visual analysis, literature review, and spatial context evaluations, it analyzes the relationships these panels establish with the urban fabric through their technical diversity, production practices, and motif repertoires. This method demonstrates that ceramic panels extend beyond their aesthetic value to play a pivotal role in constructing social belonging and identity. The findings indicate that ceramic surfaces in public spaces not only impart visual integrity and aesthetic depth to architectural structures but also render historical continuity visible, strengthen cultural transmission, and become an integral component of social representation. In this respect, ceramic panels serve as narrative tools in urban spaces that both convey traces of the past into the present and reinforce collective memory. Ultimately, the study emphasizes that ceramic panels are cultural and social indicators that must be evaluated within the interconnected contexts of architecture, art history, and urban sociology.
Keywords: Ceramic panels, Urban memory, Cultural identity, Art and architecture, Urban sociology.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, numan.sucaglar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6487-4482
Başvuru Tarihi (Received): 01.11.2025 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.07.2026

Giriş

Kentleri sadece mimari yapılar bütünü olarak değil tarihi, toplumsal belleği ve kültürel kimliği yaşatan birer anlatı mekânı olarak tanımlamak mümkündür. Kentsel çevreyi biçimlendiren sanatsal müdahaleler, estetik kaygılardan ziyade simgesel, tarihsel ve toplumsal temsillerin görsel dile dönüşmesiyle anlam kazanmaktadır. Seramik panolar, bu bağlamda özgün bir temsil alanı sunmaktadırlar.

Seramik pano uygulamaları, kentsel belleğin görsel izlerini taşıyan ve zamanla tarihsel, toplumsal ve estetik değerlerin iç içe geçtiği zengin bir içeriğe kavuşan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Panoların üretiminde tercih edilen teknikler, motif birikimi ve renk kullanımı ile yerleştirildikleri mekânsal bağlam, bu öğelerin kent dokusu içerisinde anlam kazanmasını sağlamaktadır. Bu uygulamalar, görsel estetikten öte kentsel tarihin sürekliliğini ve bireysel bellek ile toplumsal deneyim arasındaki ilişkileri ifade eden aracı yapılara evrilmektedir. Bu çerçevede seramik panolar, sıradan bir yüzey süslemesinin ötesinde kentsel kimliğin kültürel taşıyıcıları olarak işlev görebilmektedirler.

Özellikle 20. yüzyıldan itibaren, modernleşme süreçleriyle eşzamanlı olarak gelişen kamusal sanat anlayışı çerçevesinde seramik panolar birçok dünya kentinde önemli bir ifade biçimi olarak öne çıkmıştır. Portekiz'de Azulejo seramik karolar, İspanya'da dini ve tarihsel sahneleri betimleyen duvar kompozisyonları, Hollanda'da Delfware seramikleri aracılığıyla kamusal yüzeylerde tarihsel ve estetik süreklilik sağlanması, bu ifade biçiminin farklı kültürel bağlamlardaki temsillerini oluşturmaktadır.

Çalışma, seramik panoların kent mekânı içerisindeki kültürel ve temsili işlevlerini incelemeyi amaçlamaktadır. "Seramik panolar kentle nasıl bir ilişki kurar?" ve "Bu ilişki farklı coğrafyalarda nasıl tarihsel ve kültürel izler bırakır?" soruları ekseninde şekillenen araştırma, farklı ülke örnekleri üzerinden bu sanatsal pratiğin tarihsel, toplumsal ve estetik açıdan yapılanmasını analiz etmeyi hedeflemektedir. Seramik panoların içinde bulunduğu mekâna özgü bir dil inşa etmesi, kamusal bellekte yer eden olay ya da değerleri izlenebilir kılması ve kentin görsel kimliğine katkı sağlaması, bu çalışmanın temel çerçevesini oluşturmaktadır.

1. Seramik Panolarda Estetik, İşlev, Kültür ve Sürdürülebilirlik

Seramik panolar, tarihsel süreç içerisinde mekânın kimliğini inşa eden kültürel ve estetik araçlar olarak işlev görmüştür. Özellikle kentsel çevrelerin dönüşümünde, bu panoların sanatsal ve yapısal katkıları önemli bir rol üstlenmektedir. Günümüzde seramik panolar, kamusal alanların estetikleştirilmesi, kültürel hafızanın korunması ve mimari kimliğin pekiştirilmesi gibi çok yönlü işlevler üstlenerek şehir dokusunun anlam kazanmasında önemli bir parça hâline gelmiştir.

Kent dokusuna entegre edilen seramik panolar, günümüz mimarisinde görsel ve estetik işlevsellik açısından önemli bir yer edinmiştir. Bu yapı elemanları yüzey kaplama malzemesi olmanın ötesinde bulundukları çevreye sanatsal ve kültürel değer katan mimari ögeler olarak öne çıkmaktadır. Seramik panolar, yapıların dış cephesine zenginlik kazandırırken aynı zamanda bulundukları kentsel bağlam içinde özgün bir kimlik oluşturmaya katkıda bulunmaktadır. Bu noktada, sanatçılar ve mimarların iş birliğiyle ortaya çıkan seramik duvar panelleri, yapıların mimari dilini güçlendirmekte ve onları kültürel olarak da temsil eden unsurlar hâline getirmektedir (Özçelik, 2017, s. 12).

Kamusal alanlarda karşımıza çıkan bu panolar yerel motifler, geleneksel teknikler ve tarihsel hikâyeler yoluyla bulundukları bölgenin kimliğini yansıtır. Seçilen desenler ve renkler, o coğrafyanın kültürel zenginliğini sergileyerek kent sakinleri için tanıdık ve anlamlı bir görsel dünya kurar. Bu yönüyle seramik panolar, sanatla mimariyi birleştiren ve mekânı daha etkileyici kılan birer buluşma noktasıdır. Sırlı yüzeylerin ışıkla etkileşimi, binalara hareketli bir görünüm katarken yüzeydeki parlaklık ve renk oyunları da izleyicide güçlü bir estetik heyecan uyandırır. Bu

yöntem, güncel bir tasarım anlayışı sunmanın yanında, izleyicinin duyularına da hitap ederek onları etkilemektedir (Van Vuure vd., 2023, ss. 46-50).

Kültürel ifade ile mekânsal tasarımın kesişim noktasında yer alan seramik panolar, çağdaş mimaride stratejik bir tasarım aracı olarak da öne çıkmaktadır. Gelişen üretim teknolojileri, dijital tasarım olanakları ve yerel malzeme kullanımına yönelik artan farkındalık, bu panoların kentle kurduğu ilişkileri yeniden şekillendirmektedir. Özellikle interaktif sanat uygulamaları ve parametrik tasarım yaklaşımları sayesinde seramik yüzeyler deneyimsel ve etkileşimli mekânsal çözümler üretme potansiyeline kavuşmaktadır. Bu dönüşüm süreci seramik panoların sürdürülebilirlik bağlamında da daha etkin roller üstlenmesini gerektirmektedir. Yaşam döngüsü süreçlerinin iyileştirilmesi, seramik panoların çevresel etkilerini azaltmakla kalmayıp onları sürdürülebilir yapı malzemeleri arasında daha avantajlı bir konuma taşımaktadır (Han, Wang, Yao, Liu, & Wang, 2015, ss. 86-93). Özçelik'e (2017, ss. 12-17) göre bu tasarım yaklaşımları, sanatçı ile mimarın ortak bir uyum içinde çalışmasını gerektirir. Özellikle kamusal alanlardaki seramik panolar yapının ışığı, yönü ve hareket düzeniyle (sirkülasyon) birleştiğinde mekâna benzersiz bir karakter katar. Sanatçının geleceğe miras bıraktığı bu eserler hem yapıldığı dönemin ruhunu yansıtan hem de toplumsal hafızayı güçlendiren canlı birer kültürel belge olarak görülmelidir.

2. Avrupa'da Üç Ülke Örneğinde Seramik Panolar

Seramik panolar, tarih boyunca birçok kültürde mimari yüzeyleri süsleyen ve kent kimliğine estetik katkı sunan önemli sanat objeleri olmuştur. Farklı coğrafyalarda gelişen bu gelenek, teknik çeşitliliği ve kültürel anlatılarıyla dikkat çekmektedir. Bu bölümde, seramik panoların dünya kentlerindeki öne çıkan örnekleri incelenmektedir. Portekiz'in Azulejo, İspanya'nın Talavera ve Hollanda'nın Delftware gelenekleri, seramik sanatının tarihsel ve sanatsal zenginliğini gösteren en önemli örneklerdendir. Bu geleneklerin her biri, yerel malzeme kullanımı, motif repertuvarı, teknik uygulamalar ve estetik anlayışın birleşimiyle seramik panonun evrensel ifadesine katkı sağlamakta ve ait oldukları kentlerin kültürel belleğinde kalıcı izler bırakmaktadır.

2.1. Azulejo Seramikleri

Azulejo sadece Portekiz'e özgü bir geleneği olmamakla birlikte kökeni İslam sanatına dayanan ve İber Yarımadası'nda yayılan seramik karo uygulamalarının genel adıdır. Kelime anlamı olarak Arapça "cilalı küçük taş" (al zuleycha) ifadesinden türetilmiştir. Bu gelenek, özellikle Endülüs İspanya'sında şekillenmiş, zamanla Portekiz'de kendine has bir üslup kazanmıştır. İslam kültürünün bu sanata en önemli mirası ise yüzeyi boşluk bırakmadan simetrik desenlerle dolduran "boşluk korkusu" (horror vacui) anlayışıdır (Helvacıkara, 2023, ss. 2321-2323). Portekiz kültüründe yaygın biçimde kullanılan dekoratif seramik karolar olarak öne çıkan ve mimari bezeme unsuru ile sanatsal ifade aracı niteliği taşıyan Azulejolar; tarihsel gelişim süreci, renk tercihleri, kültürel etkileşim geçmişi ve korunma yöntemleri açısından çok yönlü bir inceleme alanı oluşturur. Bu karoların kökeni, Orta Çağ İslam coğrafyasındaki Endülüs'e kadar uzanır. Zaman içinde İber Yarımadası'na yayılan teknik, Portekiz'de özgün biçimlerle gelişmiş ve ulusal bir sanat formuna dönüşmüştür. Özellikle Ming ve Qing hanedanlıkları döneminde Çin mavi beyaz porselenlerinin Batı'da tanınması, Azulejo estetiğini etkilemiş hatta renk, kompozisyon ve biçim anlayışında yeni bir yönelimi beraberinde getirmiştir. Bu etkileşim, Azulejoların Portekiz'de kültürel bir simge hâline gelmesinde belirleyici rol oynamıştır (Shen, 2025, ss. 1-12).

Resim 1: *Jorge Colaço, São Bento Tren İstasyonu Azulejo Uygulaması, Porto-Portekiz (1916). Arcos de Valdevez Savaşı (1140) sahnesi.*

Kaynak: https://tr.123rf.com/photo_92807497_sao-bento-railway-station-s-azulejo-panel-by-jorge-colaco-circa-1916-depicting-the-1140-battle-of.html

Porto'daki São Bento Tren İstasyonu'nun iç mekânını süsleyen azulejo panolar (Resim 1), Portekiz tarihini ve toplumsal yaşamını geniş bir anlatıyla sunan görkemli birer örnek niteliğindedir. Jorge Colaço tarafından 1905-1916 yılları arasında tasarlanan bu eser, yaklaşık 20.000 seramik karodan oluşmaktadır. Panoda; Arcos de Valdevez Savaşı (1140), şövalye Egas Moniz'in Kral VII. Alfonso ile karşılaşması, Kral I. João'nun Porto'ya gelişi (1387) ve Ceuta'nın fethi (1415) gibi önemli tarihsel olaylar canlandırılmaktadır (Mad About Porto, t.y.).

Portekiz Azulejolar'ının en ayırt edici özelliklerinden biri, sahip oldukları canlı ve anlam yüklü renk paletidir. Bu karolarda kullanılan başlıca pigmentler arasında kobalt (mavi), bakır (yeşil), manganez (mor) ve demir oksit (koyu kahverengi) yer alırken, sarı tonlar genellikle Naples sarısı pigmenti ile elde edilmektedir. 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar geçen süreçte sanatçılar, pigment karışımlarını ve katmanlama tekniklerini geliştirerek daha zengin görsel etkiler yaratmışlardır (Bandiera vd., 2024, ss. 593-601). Azulejo sanatı, farklı kültürel geleneklerin birleştiği bir estetik sentez sunmaktadır. İtalyan ve Flemenk bezeme anlayışları ile Mudéjar stilinin birleşimi, Azulejolar'da arabesk motiflerin ve hibrit desenlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Teixeira, 2019, ss. 593-623). Bunun yanında, Çin porselenlerinin etkisiyle gelişen doğu batı sentezi, Azulejolar'da motif düzeyinde ve teknik bağlamda estetik bir çeşitlilik yaratmıştır (Shen, 2025, ss. 1-12).

Resim 2: *Eduardo Leite, Capela das Almas (Ruhlar Şapeli) Dış Cephe Detayı, Porto (yaklaşık 1929).*

Kaynak: https://www.flickr.com/photos/carloscoutinho/50736629188

Porto'nun Santa Catarina Caddesi'nde bulunan Capela das Almas (Resim 2), azulejo geleneğinin kentsel mekândaki en etkileyici örneklerinden biridir. Temelleri 18. yüzyıla dayanan ve 1801 yılında bugünkü mimari formuna kavuşan şapelin asıl ayırt edici özelliği, 1929 yılında dış cephesine eklenen devasa seramik panolardır. Sokağın ritmini değiştiren geleneksel mavi-beyaz tonlardaki bu panolar, Assisili Aziz Francis ve Aziz Catherine'in yaşam öykülerini kent meydanına taşır. Sanatçı Eduardo Leite, Sienalı Aziz Catherine ile İskenderiyeli Aziz Catherine'in yaşamlarından kesitleri bir araya getirerek zengin bir anlatı dili oluşturmuştur. Şapel, 19. yüzyıl vitrayları ve Joaquim Rafael imzalı "İsa'nın Göğe Yükselişi" tablosuyla birlikte değerlendirildiğinde, dıştan içe doğru kurgulanmış eksiksiz bir dini semboller bütünü sunar (Coutinho, 2020).

Resim 3: *Fronteira Sarayı (Palácio dos Marqueses de Fronteira), Şövalyeler Gölü Azulejo Panoları, Lizbon (17. Yüzyıl).*

Kaynak: https://portuguese-tiles.com/2021/01/05/os-doze-cavaleiros-da-inglaterra-nos-jardins-do-marques-de-fronteira/

Azulejonun dini mimarideki yerine karşın sivil mimarideki edebi yansımaları Fronteira Sarayı'nda belirginleşir. Saraydaki, Şövalyeler Gölü (Resim 3) Portekiz edebiyatının en önemli eserlerinden

Luís de Camões'in *Os Lusíadas* (Lusiadlar) destanındaki efsanevi bir anlatıyı görselleştirir. Panolardaki figürler, literatürde "İngiltere'nin On İki Şövalyesi" (Os Doze de Inglaterra) olarak bilinen kahramanları temsil eder. *Portuguese Tiles* (2021) verilerine göre bu sahneler; on iki Portekizli şövalyenin, İngiliz hanımların onurunu savunmak için Londra'ya gidişlerini ve orada kazandıkları zaferi anlatır. Bu anlatım biçimi, seramik panoların ulusal edebiyat ve şövalyelik kültürüyle kurduğu güçlü bağı ortaya koyar. Mavi-beyaz işlenen panolardaki hareketli at figürleri ve şövalyelerin görkemli duruşu, barok dönemin sanatsal dilini bahçe mimarisine taşır. Gölün üzerindeki bu devasa seramik yüzey, tarihi bir olayın ve epik bir şiirin görsel bir arşivi gibi hizmet etmektedir (Portuguese Tiles, 2021).

Azulejolar, Barok dönem mimarisinde önemli bir yer edinmiş hatta 20. yüzyılın ortalarından itibaren modernist eğilimler doğrultusunda yeniden yorumlanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında üretilen modernist yaklaşımlı Azulejolar, mimari yapılara sanatsal kimlik kazandıran öğeler olarak değerlendirilmiştir. Bu eserlerin korunmasına yönelik çeşitli restorasyon projeleri gerçekleştirilmiştir. Günümüzde Portekiz başta olmak üzere, Portekiz kültür mirasının etkili olduğu Brezilya gibi ülkelerde, Azulejolar kentsel estetiği ve kültürel kimliği belirleyen temel bileşenler arasında yer almaktadır (Geraldes, 2017, ss. 139-147). Azulejoların korunması, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak açısından belirleyici bir role sahiptir. Bu doğrultuda geliştirilen "SOS Azulejo" projesi, hırsızlık ve vandalizm olaylarına karşı toplumsal farkındalığı artırmayı ve bu özgün seramik panoları korumayı amaçlamaktadır. Proje, yerel halkın katılımı ve kamu kurumlarının desteğiyle somut sonuçlar üretmiştir (Sá, 2016, ss. 69-77). Öte yandan, Azulejolar'ın korunmasını tehdit eden etkenler yalnızca insan kaynaklı değildir. Tuz kristalleşmesine bağlı kimyasal süreçler, sıcaklık dalgalanmaları ve hava kirliliğine bağlı çevresel unsurlar da yapısal bozulmalara yol açmaktadır (Figueiredo, Esteves, Nobre Pais, Vilarigues, & Coentro, 2023, ss. 72-80). Güncel koruma yaklaşımları kapsamında, Azulejolar dijital ortama aktarılarak üç boyutlu modellemelerle arşivlenmekte ve sanal mecralarda erişime sunulmaktadır (Carvalho vd., 2023, ss. 379-384).

Azulejoların estetik ve kültürel değerleri kadar, teknik ve malzeme yapıları da mimari yüzeylerdeki dayanıklılıklarını belirleyen temel bir etkendir. Yapısal olarak bu seramikler, gözenekli bir gövde (bisküvi) ile üzerine uygulanan beyaz, opak bir kurşun-kalay sır tabakasından oluşur (Bandiera vd., 2024, s. 593). Teknik açıdan bu karoların %37 ile %44 arasında değişen yüksek gözeneklilik oranı, malzemenin dış etkenlere karşı hassasiyetini artırır (Musacchi vd., 2024, s. 3). Sır tabakasında silika ve kurşun oksit temel bileşenleri oluştururken, karakteristik beyaz rengi ve opaklığı sağlayan asıl madde ise kalay oksittir (Pereira vd., 2009, s. 83).

Renk çeşitliliği açısından bakıldığında, özellikle 19. yüzyıla kadar azulejolarda kullanılan mavi tonların sadece kobaltla sınırlı kalmadığı, demir ve nikel gibi hammedelerin de bu renk yelpazesinin oluşumunda önemli rol oynadığı görülmektedir (Fares vd., 2012, s. 3). Bununla birlikte, bu seramiklerin su çekme (higroskopik) özellikleri, malzemenin uzun vadeli dayanıklılığını doğrudan etkiler. Araştırmalar, suyun etkisiyle oluşan genleşme katsayısının genellikle 0,05 ile 0,42 mm/m arasında değiştiğini göstermektedir (Pereira & Mimoso, 2012, s. 3). Özellikle gözenekli yapıda biriken suyun taşıdığı çözünebilir tuzların (başta NaCl) kristalleşmesi, sır tabakasında kabarma ve dökülmelere neden olmaktadır. Bu durum, azulejoların korunmasını zorlaştıran temel teknik sorunların başında gelmektedir (Esteves vd., 2016, s. 1).

2.2. Talavera Seramikleri

Talavera seramikleri, özellikle duvar panoları alanında, yüzyıllar boyunca İspanya ve Meksika'nın mimari ile kültürel yapısını etkileyen özgün bir sanat disiplinidir. 17. yüzyılda Talavera seramik panoları, kraliyet sarayları ve soylu konutları gibi seçkin mekânlarda vazgeçilmez birer bezeme unsuru hâline gelmiş ve dönemin estetik anlayışını biçimlendirmiştir (Cipriano-Crespo, Freire-Paz

& Medina, 2023, ss. 2-6). Bu panolar, görsel süsleme işlevleriyle sınırlı kalmayıp dini, tarihsel ve gündelik yaşama dair sahneleriyle anlatı değeri taşıyan yapılar biçiminde değerlendirilmiştir.

Resim 4: *Tajo Balıkçısı Seramik Panosu, Talavera de la Reina, İspanya.*

Kaynak: https://www.flickr.com/photos/marteles/44489999554/

Talavera de la Reina'da Tajo Nehri temasını işleyen bu seramik pano (Resim 4), bölgenin nehir ve balıkçılık kültürüne odaklanan güçlü bir anlatı sunar. Pano, Tajo Nehri'nin bir yaşam kaynağı olarak önemini vurgularken, özellikle 20. yüzyıl sonlarına kadar geçimini bu sulardan sağlayan balıkçılara bir saygı niteliği taşır (Kevan, 2019). Kompozisyondaki figürler ve yerel detaylar, bölgenin geleneksel üretim biçimlerini ve toplumsal hafızasını kentsel alana taşıyan görsel bir belge niteliğindedir.

Talavera olarak üretilen duvar panolarının özgünlüğü, zanaatkârların geleneksel tekniklere bağlılığı ve yerel malzemelerin tercih edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Her pano, el işçiliğine dayalı özenli üretim süreci sayesinde seri üretimden ayrışarak kendine özgü bir estetik ve kimlik kazanmaktadır. İspanyol majolika geleneği ile yerli sanat anlayışının birleşiminden doğan Talavera panoları, canlı renkler, ayrıntılı desenler ve anlatımcı kompozisyonlarla öne çıkmaktadır (Priyadarshini, 2023, ss. 84-97).

Zaman içinde Talavera panoları, İspanya sınırlarını aşarak İspanyol kültürel etkisinin yayıldığı Amerika kıtasında da değerli birer sanat nesnesi hâline gelmiştir. Meksika'da "Talavera Poblana" olarak adlandırılan tarzda üretilen panolar, koloniyal dönemden bu yana kamusal alanlarda, kiliselerde, kamu binalarında ve konutlarda yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu seramik panoların özgün kabul edilebilmesi için, 17. ve 18. yüzyıldan bu yana sürdürülen geleneksel yöntemlerin titizlikle uygulanması gereklidir. Bu yaklaşım, söz konusu panoları değişen sanayi koşullarına karşı bir zanaatkârlık direnişinin simgesi hâline getirmiştir. Talavera duvar panoları, toplumsal bellek, kültürel kimlik ve tarihsel süreklilik açısından belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Resim 5: *Casa de los Muñecos (Bebekler Evi), Figüratif Talavera Seramik Uygulamaları, Puebla-Meksika (18. Yüzyıl).*

Kaynak: https://panoramastreetline.com/casa-de-los-munecos-puebla-mexico-P5175

Talavera geleneğinin kentsel mekândaki anlatım gücünü gösteren en çarpıcı örneklerden biri, Puebla'daki Casa de los Muñecos'tur (Bebekler Evi). Yapının dış cephesini süsleyen 16 figüratif pano (Resim 5), ilk bakışta estetik bir bezeme gibi görünse de aslında dönemin yerel yöneticilerine yönelik zekice bir hiciv içerir. Rivayete göre binanın sahibi Agustín de Ovando y Villavicencio, yapının yüksekliği konusunda kendisine zorluk çıkaran meclis üyelerini karikatürize etmek için bu figürleri cepheye yerleştirmiştir. Çok renkli Talavera karolarıyla hayat bulan bu figürler, mülk sahibinin hem gücünü hem de muhalif duruşunu sergileyen görsel bir manifesto niteliğindedir (Panorama Streetline, 2011). Böylelikle Talavera, mekânlara ayırt edici bir kimlik kazandırırken; toplumsal, dinsel ve sanatsal değerleri geleceğe taşıyan bir anlatıcıya dönüşür. Bu derin kültürel katman ve sanatsal özgünlük, UNESCO'nun Talavera geleneğini İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne dâhil etmesindeki temel motivasyonu da açıklamaktadır (Cipriano-Crespo, Freire-Paz & Medina, 2023, ss. 2-6).

Talavera seramik duvar panoları hem üretim tekniklerindeki ustalık hem de kültürel anlatı zenginliğiyle, İspanya ve Meksika'da mimari süslemenin, toplumsal hafızanın ve sanatsal kimliğin en önemli taşıyıcılarından biri olmaya devam etmektedir. Bu panolar, geçmişten bugüne uzanan bir geleneğin ve çok katmanlı kültürel etkileşimin canlı birer tanığıdır (Priyadarshini, 2023, ss. 84-97).

Resim 6: *Antonio García Cerro, "Las Mondas" Sahnesi, Çok Renkli Talavera Uygulaması, Talavera de la Reina-İspanya, 2018.*

Kaynak: https://elrealdesanvicente13.blogspot.com/2020/09/el-septimo-pilar-panel-ceramico-de-las.html

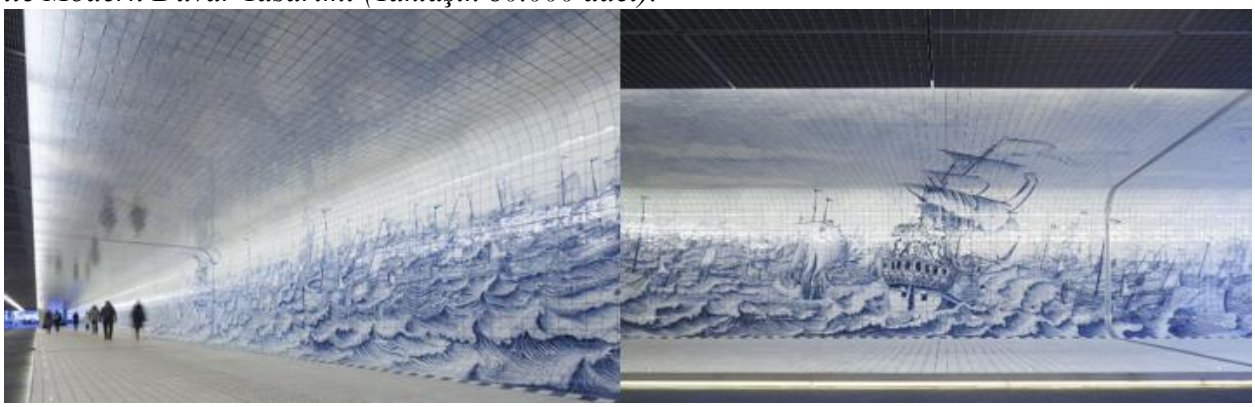
Talavera seramiğinin kentsel mekândaki anlatı gücünü yansıtan güncel ve anıtsal örneklerden biri, sanatçı Antonio García Cerro'nun "El Séptimo Pilar" (Yedinci Sütun) projesi kapsamında hazırladığı Las Mondas panosudur (Resim 6). Yaklaşık 1.515 el yapımı karodan oluşan 20,20 metre uzunluğundaki bu devasa eser, şehrin en köklü geleneği olan Mondas Bayramı'nın antik kökenlerinden günümüze uzanan tarihsel evrimini bir günlük gibi sunar. Panonun sol kısmında bereket tanrıçası Ceres ve kızının kaçırılmasını konu alan pagan kökenler işlenirken; merkezde şehrin koruyucusu Virgen del Prado figürü, sağ tarafta ise Meryem ve Yusuf'un nişanı gibi Hristiyan anlatıları yer alır. Sanatçının pagan dönemden modern çağa uzanan dengeli bir tablo olarak tanımladığı bu eser, toplumsal hafızayı mekânsallaştıran ve kültürel mirası gelecek kuşaklara aktaran birer simge niteliğindedir (Pueblos de Toledo, 2020).

Bu estetik yapının temelinde, Talavera seramiklerinin üretim sürecine özgü teknik ve malzeme tercihleri yatmaktadır. Talavera seramiği, teknik olarak tüm yüzeyi kaplayan opak beyaz kalay-kurşun sır tabakasına sahip bir pişmiş toprak türüdür. Bu seramiklerin en ayırt edici özelliği, opak beyaz sır üzerine uygulanan metal oksit esaslı dekorasyonlardır (Iñañez vd., 2008, ss. 425-426)

2.3. Delftware Seramikleri

Hollanda'nın en tanınmış seramik türlerinden biri olan Delftware, özellikle 17. yüzyıldan itibaren Çin porselenlerinin Avrupa pazarında yoğun bir biçimde rağbet görmesiyle birlikte büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. O dönemde Çin'den ithal edilen mavi beyaz porselenlerin Avrupalı seçkinler ve aristokrasi çevrelerinde büyük beğeni toplaması, Hollandalı çömlekçilerin de bu ürünleri taklit etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Delft şehrinde yoğunlaşan bu üretim, kısa sürede Çin estetiğiyle Batı'nın teknik ve stil anlayışını birleştirerek özgün bir sanat formunun doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu süreçte Delftware seramikleri zaman içinde Hollanda kültürünün ayrılmaz bir parçası ve ulusal kimliğinin sembollerinden biri haline gelmiştir. Özellikle mavi-beyaz renk düzeniyle tanınan Delftware, ev içi dekorasyonda ve kamusal alanlarda prestijli bir yer edinmiştir (Sun, 2012, ss. 373-398).

Resim 7: *Amsterdam Merkez İstasyonu Cuyperspassage Geçidi, Geleneksel Delftware Karoları ile Modern Duvar Tasarımı (Yaklaşık 80.000 adet).*

Kaynak: https://slate.com/human-interest/2016/02/cuyperspassage-at-amsterdams-central-station-is-decorated-with-80000-hand-painted-delft-blue-tiles.html

Bu köklü gelenek, günümüzde dekoratif bir obje olmanın ötesine geçerek çağdaş kamusal alanlarda anıtsal bir anlatım dili kazanmıştır. Bunun en somut örneklerinden biri olan Amsterdam Merkez İstasyonu'ndaki Cuyperspassage tüneli, yaklaşık 80.000 el yapımı Delft karosundan oluşan devasa panosuyla öne çıkar (Resim 7). Tasarımcı Irma Boom tarafından kurgulanan kompozisyon, 17. yüzyıl çini ustası Cornelis Boumeester'in deniz sahnelerinden, özellikle de tarihi savaş gemileri ve balıkçı filolarından izler taşır. Tünel boyunca ilerleyen izleyici, bu tarihsel betimlemelerin kademeli olarak çözülüp soyut bir mavi geçişe dönüşümünü deneyimler. Bu tür uygulamalar, Delftware geleneğinin tarihsel köklerini korurken Avrupa sanat tarihindeki gelişimsel sürekliliğini de simgelemektedir (Hohenadel, 2016).

Tarihsel süreçte Delftware'in gelişimi, Avrupa'da ortaya çıkan Chinoiserie akımı ve Rococo dönemi süsleme anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, Hollandalı üreticiler Çin porselenlerinin zarif desenlerini ve kenar süslemelerini özgün biçimlerde yeniden yorumlamış, Batı'ya özgü motifleri de kompozisyonlarına dahil ederek zengin, çok katmanlı dekoratif düzenlemeler ortaya koymuştur. Delftware üzerinde sıkça rastlanan Çin karakterleri, Avrupalı tüketicinin egzotik olana duyduğu ilgiyi yansıtmaktadır ancak bu karakterlerin sadece görsel bir unsur olarak kullanılması, Çin ile kurulan sanatsal ve kültürel ilişkinin daha sembolik düzeyde şekillendiğini göstermektedir (Van Noord, 2021, ss. 1-20). Tüm bu özellikler, Delftware'in kültürlerarası etkileşimin ve sanatsal melezleşmenin somut bir temsili olarak ele alındığını göstermektedir.

Resim 8: *Rotterdam Üretimi Delftware Seramik Duvar Panosu, Hollanda Peyzaj Sahnesi, 1680-1700.*

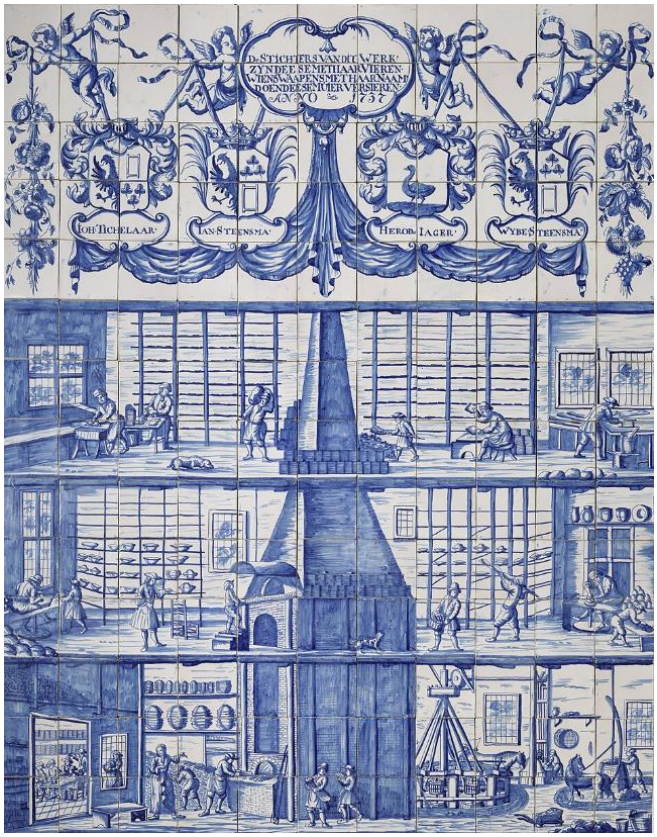

Kaynak: https://www.regtsdelfttiles.com/antique-dutch-delft-tile-mural-with-a-landscape-scene-in-blue-attributed-to-cornelis-bouwmeester-17th-18th-century.html

Söz konusu sanatsal etkileşim ve üslup çeşitliliği, dönemin usta sanatçılarının elinden çıkan anıtsal eserlerde en somut haliyle görülür. Hollanda seramik sanatının en yetkin isimlerinden Cornelis Boumeester'e (1652-1733) atfedilen bu pano, 18. yüzyıl başına tarihlenen ünik bir örnektir. Sanatçının denizcilik, liman sahneleri ve kıyı şeridi betimlemelerindeki ustalığını yansıtan kompozisyonda ön planda ticari mal yükleyen figürler, arka planda ise bir köy ve kale silueti yer alır. Boumeester'in Rijksmuseum gibi prestijli koleksiyonlarda da karşımıza çıkan özgün üslubu, bu panoda mavi ve beyazın monokrom dengesiyle belirginleşmektedir (Regts Delft Tiles, t.y.). Rotterdam'da üretilen ve yaklaşık 13x13 cm boyutundaki karoların birleşmesiyle oluşan bu anlatı, 17. ve 18. yüzyıl Hollanda toplumunun gündelik ticari yaşamını ve mimari dokusunu estetik bir düzleme taşır ancak bu estetik başarının temelinde, eserlerin günümüze kadar korunmasını sağlayan ve onları taklitlerinden ayıran karakteristik malzeme yapısı yatmaktadır.

Delftware'in üretiminde kullanılan kimyasal ve teknik özellikler de bu seramiklerin orijinalliğinin ve tarihsel değerinin anlaşılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Örneğin, 17. ve 18. yüzyıllara tarihlenen otantik Delftware örneklerinde, karakteristik kalaylı sır tabakası ve bakır izleri gözlemlenirken, sonrası dönemlerde üretilen taklitlerde bu unsurlar eksik olabilmektedir. Özellikle bazı taklit ürünlerde çinko gibi farklı elementlerin tespit edilmesi, kimyasal analizlerin özgünlüğü saptamada kritik bir araç haline gelmesini sağlamıştır (Wouters, 2020, ss. 4-5). Kimyasal kompozisyonun titizlikle incelenmesi sayesinde, orijinal Delftware karoların analizi bilimsel olarak belgelenmiştir.

Resim 9: *Bolsward Seramik İmalathanesi Betimlemesi, 1737, Rijksmuseum, Amsterdam.*

Kaynak: https://www.wikidata.org/wiki/Wikidata:Delftware

Bu teknik veriler, dönemine ait üretim süreçlerini yansıtan anıtsal eserleri çözümlemek için temel bir dayanak oluşturur. Örneğin, Rijksmuseum koleksiyonundaki 1737 tarihli Delftware pano (Resim 9), Bolsward'daki bir seramik imalathanesinin iç işleyişini nadir bir mimari kesit olarak sunar. Toplam 154 karodan oluşan bu geniş kompozisyon; ham maddenin işlenmesinden ürünün fırınlanmasına kadar tüm aşamaları belirli bir düzen içinde aktarır. Panonun alt kısmında kilin hazırlandığı değirmenler ve fırınlar; üst katlarda ise çark başında çalışan veya kurutma alanlarında görev yapan figürler görülür. Üst merkezde yer alan kurucu aile amblemleri ise bu çalışmanın, fabrikanın prestijini simgeleyen bir belge niteliği taşıdığını kanıtlar (Rijksmuseum, t.y.).

Bolsward seramik imalathanesi betimlemesi gibi bu tür Delftware örneklerinin günümüze ulaşabilmesi için koruma ve restorasyon çalışmalarının önemi büyüktür. Arkeolojik kazılarda ya da uzun süre havasız koşullarda gömülü kalan Delftware'lerde gözlemlenen sır üzerindeki siyahlaşmalar, genellikle kurşun sülfür kristallerinin oluşumuna bağlanmaktadır. Restorasyon süreçlerinde bu tür bozulmaların giderilmesi amacıyla çeşitli kimyasal yöntemler kullanılsa da bu müdahalelerin seramiğin yapısal bütünlüğü üzerinde olası olumsuz etkileri göz önünde bulundurulmak zorundadır (Tennent, Baird, & McLaren, 1996, ss. 182-187). Bu nedenle, koruma ve restorasyon alanındaki gelişmeler Delftware'in uzun ömürlü şekilde kültürel miras olarak korunmasını sağlamak açısından vazgeçilmezdir.

Delftware, estetik değerinin ötesinde tarihsel dönüşümleri, teknolojik gelişmeleri ve kültürler arası etkileşimleri yansıtan çok katmanlı bir kültürel miras niteliği taşımaktadır. Geçmişten günümüze uzanan varlığı, Hollanda ile Avrupa sanat tarihinde katmanlı yapıların ve karşılıklı etkileşim süreçlerinin belirgin bir örneğini ortaya koymaktadır (Sun, 2012, ss. 373-398).

Delftware seramik panoları, 17. yüzyıl Hollanda'sında Çin porseleninin estetik başarısını yakalamak amacıyla geliştirilen kalay sırlı seramiklerdir (Gu vd., 2025, ss. 19-20). Gerçek

porselenin aksine, daha düşük sıcaklıklarda pişirilen bu ürünler, gözenekli bir yapıya sahiptir (Jiang, 2018, ss. 115). Üretim sürecinde önce bisküvi pişirimi yapılan parçalar, ardından opak beyaz bir sırla kaplanarak dekore edilir. Panoların en karakteristik özelliği, bünyenin doğal rengini tamamen örten beyaz kalaylı sırdır (Aker Ensari, 2025, s. 112). Kurşun bazlı karışıma kalay oksit eklenmesiyle elde edilen bu beyaz zemin, yüzeye porselen benzeri pürüzsüz bir görünüm kazandırır. Panolardaki ikonik mavi desenler ise renklendirici olarak kullanılan kobalt oksit pigmentiyle elde edilmektedir (Fares vd., 2012, ss. 1). Bu teknik sentez, Delftware panolarını sadece porselenin bir taklidi olmaktan öte dönemin mimari estetiğini şekillendiren bağımsız ve yenilikçi bir seramik geleneği haline dönüştürmüştür.

3. Kent Mekânında Seramiğin İşlevi ve Önemi

Seramik panolar, teknik özellikleri ve kültürel katkılarıyla kent estetiğinde ve mimari uygulamalarda önemli bir rol oynamaktadır. Hava koşullarına karşı yüksek dayanıklılıkları, gözeneksiz yüzey yapıları sayesinde düşük bakım gereksinimleri, ısı yalıtımına katkıları ve estetik çeşitlilikleri sayesinde dış mekânlarda sıklıkla tercih edilebilmektedirler. Aynı zamanda mimarların ve şehir planlamacıların çalışmaları doğrultusunda uyum sağlayarak kentsel alanların görsel niteliğini artırmaktadırlar. Renk, desen ve doku bakımından geniş bir yelpazeye sahip olan bu panolar, kültürel ve sanatsal değerler taşıyan öğeler olarak öne çıkmaktadır. Yerel gelenekleri ve zanaat kültürünü yansıtarak kültürel mirasın korunmasına katkı sunmaları, topluluk katılımını teşvik etmeleri ve ortak üretim bilinci oluşturarak sosyal uyumu desteklemeleri, panoları kent yaşamından ayrılmaz bir bütün haline getirebilmektedir. Bu yönüyle seramik panolar, sanatçılar açısından kentsel mekânların yeniden kurgulanmasına olanak tanıyan yaratıcı bir zemin sunmaktadır. Tarihsel bir perspektifle ele alındığında, kamusal alandaki seramik panolar, geçmişin izlerini günümüzle buluşturan bir bağ niteliği taşımaktadır. Özellikle geleneksel üretim yöntemlerinin yaşatıldığı bölgelerde, tarihsel üslupların çağdaş kentsel dokuya uyumlu biçimde eklemlenmesi dikkat çekici bir durumdur (Ayres da Silva & Ayres da Silva, 2014, s. 34).

Seramik panolar, kentsel mekânda görsel ve duyusal katmanlar oluşturarak kullanıcı deneyimini zenginleştirmektedir. Renk ve desen çeşitliliğiyle görsel bir çekim noktası yaratırken, ses emici özellikleriyle de yoğun kentsel alanlarda işitsel konforu artırarak daha dengeli kamusal alanlara olanak tanımaktadır. Yüzeyin ışıkla etkileşimi ve sunduğu algısal derinlik, izleyicinin mekânla olan bağını güçlendiren duyusal bir tecrübe üretir. Tüm bu nitelikler, bireylerde aidiyet duygusunu besleyerek kenti deneyimlenen bir yaşam alanına dönüştürmektedir (McIntyre, 2014, ss. 37-38).

4. Sonuç

Talavera, Delftware ve Azulejo seramik gelenekleri üzerine yürütülen bu inceleme, seramik panoların kentsel mekânda teknik birikim ile toplumsal hafızanın birleştiği stratejik unsurlar olduğunu ortaya koymuştur. Bu üç ekol arasındaki tarihsel etkileşim; İspanya'dan Portekiz'e, oradan Hollanda'ya uzanan bir bilgi aktarım hattını doğrulamakla birlikte, her birinin kendi coğrafyasında özgün bir teknik karakter ve görsel dil geliştirdiğini saptamıştır.

Teknik düzlemde yapılan karşılaştırmalar, bu geleneklerin "kalaylı sır" ortak paydasında buluşsa da hammadde kullanımı açısından ayrıştığını göstermektedir. Azulejo'nun yüksek gözeneklilik oranı, onun nemli iklimlerle uyumlu bir yapı sergilemesini sağlarken Talavera seramiklerindeki yüksek kalsiyum içeriği, pigmentlerin parlaklığını koruyan kimyasal bir zemin sunmaktadır. Delftware ise porselenin narin dokusunu taklit etme gayesiyle daha ince bir form arayışına girmiş, tek renkli kobalt kullanımıyla bu iki mimari odaklı gelenek arasında daha detaycı bir üslup sergilemiştir. Bu yapısal farklılıklar, günümüzdeki koruma ve restorasyon çalışmalarında her tür için o türe özgü teknik yaklaşımlar belirlenmesi gerektiğini bilimsel olarak kanıtlamaktadır.

İkonografik açıdan bu panolar, kentin görsel arşivi ve toplumsal belleğin taşıyıcısı işlevini üstlenmektedir. Azulejo sahnelerinde Portekiz'in deniz zaferleri ve dini anlatıları kamusal alanı anıtsal bir anlatı zeminine dönüştürürken Talavera panolarında, özellikle Puebla'daki *Casa de los Muñecos* örneğinde olduğu gibi, yerel figürler üzerinden toplumsal hiciv ve gündelik yaşamın enerjisi okunmaktadır. Hollanda'daki Delft uygulamaları ise Cornelis Boumeester gibi ustaların elinden çıkan denizcilik ve ticaret sahneleri üzerinden bir ulusal prestij anlatısı kurgulamaktadır.

Panoların mimariyle kurduğu ilişki, kent kimliğinin inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu seramikler, yapı cephesini adeta estetik bir katman gibi kaplayarak binayı sadece fiziksel bir kütle olmaktan çıkarıp kentin yaşayan bir parçası haline getirmektedir. Bu bağlamda Azulejo geleneği, cepheyi görsel bir dokuma gibi işleyerek yapıyı kentsel dokuyla bütünleştirmekte ve kamusal alanı bir açık hava müzesine dönüştürmektedir. Benzer bir kentsel okuma Talavera ve Delftware örneklerinde de izlenebilmektedir. Bu gelenekler; anıtsal kapı çevreleri, nişler veya Amsterdam *Cuyperspassage* gibi modern alanlarda stratejik odak noktaları yaratarak hem mekânsal yönlendirmeyi hem de kentin saygınlığını güçlendirmektedir.

Nihayetinde Talavera, Delftware ve Azulejo, kentsel mekânları sadece süslememiş, onları deneyimlenebilir birer kültürel metne dönüştürmüştür. Bu mirasın sürdürülebilirliği seramiklerin malzeme özelliklerini, sır yapılarını ve taşıdıkları hikâyeleri kentsel sosyoloji ile sanat tarihi bağlamında, disiplinler arası bir bakış açısıyla kavramaktan geçmektedir.

Kaynakça

Aker Ensari, S. (2025). Azulejo art in the context of intercultural interaction. B. Aytepe Serinsu (Ed.), *Interdisciplinary interactions in ceramic art* içinde (ss. 97-117). Lyon: Livre de Lyon.

Ayres da Silva, A. C. M., & Ayres da Silva, A. L. M. (2014). Popular ceramics: Rio Real—Tradition, technique and art in clay. *Cerâmica*, *60*(353), 34-40. doi: 10.1590/S0366-69132014000100005

Bandiera, M., Veronesi, U., Manso, M., Ruivo, A., Vilarigues, M., Esteves, L., Pais, A. N., & Coentro, S. (2024). The colour palette of 16th-18th century azulejos: A multi-analytical non-invasive study. *Journal of Cultural Heritage*. Advance online publication. doi: 10.1016/j.culher.2024.01.011

Carvalho, R. S., Pais, A., Cabral, F., Dias, A., Bergel, G., Dutta, A., Zisserman, A., & Coelho, R. A. (2023). Reshaping the future of Portuguese azulejo patterns. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, *XLVIII-M-2-2023*, 379-384. doi: 10.5194/isprs-archives-XLVIII-M-2-2023-379-2023

Cipriano-Crespo, C., Freire-Paz, E., & Medina, F. X. (2023). The cultural revalorisation of the ceramics of Talavera: From folk culture to haute cuisine. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, *32*, Article 100683. doi: 10.1016/j.ijgfs.2023.100683

Coutinho, C. (2020, 19 Aralık). *Capela das Almas- Porto*. Erişim adresi: https://www.flickr.com/photos/carloscoutinho/50736629188

Esteves, L., Candeias, A., & Mimoso, J. (2016). Experimental research with salt crystallization in historical Portuguese azulejos. *International Journal of Architectural Heritage*, 10(7), 857-866. doi: 10.1080/15583058.2015.1124301

Fares, M., Mimoso, J., Pais, A., Martins, I. M., Coentro, S. X., Pereira, S. M., & Muralha, V. S. (2012). Azulejo blues - An analytical study of the blue colours in Portuguese azulejos. *International Congress Azulejar 2012* (10-12 October 2012, Aveiro, Portugal) https://www.researchgate.net/publication/260749353_azulejo_blues_-_an_analytıcal_study_of_the_blue_colours_ın_portuguese_azulejos

Figueiredo, E., Esteves, L., Nobre Pais, A., Vilarigues, M., & Coentro, S. (2023). The colours of Portuguese azulejos: A review. *Conservar Património*, *42*, 72-80. doi: 10.14568/cp27252

Geraldes, C. (2017). The integration of azulejos in the modernist architecture of Portugal as a unique case in Europe. M. Menezes, D. R. Costa, & J. D. Rodrigues (Ed.), *Congress book proceedings for the IPERION CH international conference - Intangibility matters* içinde (ss. 139-147). Lisbon. ISBN 978-972-49-2295-9

Gu, M., Chen, A. F., & Almeida Filipe, R. (2025). Blue-and-white porcelain: Cross-cultural exchange and design innovation between China and Europe. *Cogent Arts & Humanities*, *12*(1), 2483584.

Han, B., Wang, R., Yao, L., Liu, H., & Wang, Z. (2015). Life cycle assessment of ceramic façade material and its comparative analysis with three other common façade materials. *Journal of Cleaner Production*, *99*, 86-93. doi: 10.1016/j.jclepro.2015.03.032

Helvacıkara, F. T. (2023). Portekiz'de toplum kültür ilişkisi içinde mimaride Azulejo kullanımı. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, *9*(61), 2320-2336. doi:10.29228/JOSHAS.68010

Hohenadel, K. (2016, 1 Şubat). *Cuyperspassage at Amsterdam's Central Station is decorated with 80,000 hand-painted Delft blue tiles*. Slate. https://slate.com/human-interest/2016/02/cuyperspassage-at-amsterdams-central-station-is-decorated-with-80000-hand-painted-delft-blue-tiles.html

Iñañez, J., Speakman, R. J., Buxeda i Garrigós, J., & Glascock, M. D. (2008). Chemical characterization of majolica from 4th-18th century production centers on the Iberian Peninsula: A preliminary neutron activation study. *Journal of Archaeological Science*, *35*(2), 425-440.

Jiang, L. (2018). *Valuing Craftsmanship: In particular the crafting of Chinese porcelain and Dutch Delft Blue*. Rotterdam: Erasmus University Repository.

Kevan, D. A. (2019). *To the fisherfolk of the Tagus River, Talavera de la Reina*. Retrieved from https://www.flickr.com/photos/138712277@N04/33295541348

Mad About Porto. (t.y.). *São Bento Train Station*. Retrieved from https://www.madaboutporto.com/sao_bento_train_station.html?utm_source

McIntyre, E. (2014). Enriching place-experience through materiality: An exploration into architecturally-designed ceramics to facilitate engagement and a sense of place in our cities. *Creative Space*, *2*(1), 37-61. doi: 10.15415/cs.2014.21003

Musacchi, J., Silva, H. M. A. R., Cabral-Fonseca, S., Esteves, L., Delgado Rodrigues, J., Rodrigues, M. P., & Pereira, S. R. M. (2024). Adhesion of Historic Tile Fragments in Outdoor Architectural Settings. *Buildings, 14*(2), 375. doi: 10.3390/buildings14020375

Nora, P. (1996). General introduction: Between memory and history. In L. D. Kritzman (Ed.), *Realms of memory: Rethinking the French past, Volume I: Conflicts and divisions* içinde (ss. 1-20). Columbia University Press.

Özçelik, H. (2017). Mimarlıkta seramik duvar panoları: "Özgürlük" adlı sanat eseri örneği. *Global Journal of Arts Education*, *7*(1), 12. doi: 10.18844/gjae.v7i1.1830

Panorama Streetline. (2011). *Casa de los Muñecos - Puebla, Mexico*. Erişim adresi: https://panoramastreetline.com/casa-de-los-munecos-puebla-mexico-P5175

Pereira, M. O., Lacerda-Arôso, T. d., Gomes, M. J. M., Mata, A. A., Alves, L., & Colomban, P. (2009). Ancient Portuguese Ceramic Wall Tiles ("Azulejos"): Characterization of the Glaze and Ceramic Pigments. Journal of Nano Research, 8, 79-88. doi: 10.4028/www.scientific.net/jnanor.8.79

Pereira, S. R. M., & Mimoso, J. M. (2012). Salt degradation of historic Portuguese azulejos. In Actas do Congresso Internacional AZULEJAR 2012 (Aveiro, Portugal)

Portuguese Tiles. (2021, 5 Ocak). *Os Doze Cavaleiros da Inglaterra nos jardins do Marquês de Fronteira*. Erişim adresi: https://portuguese-tiles.com/2021/01/05/os-doze-cavaleiros-da-inglaterra-nos-jardins-do-marques-de-fronteira/

Priyadarshini, M. (2023). The global Renaissance in Colonial Mexico: The case of Talavera Poblana ceramics. G. Warwick (Ed.), *The Routledge Companion to Global Renaissance Art* içinde (ss. 84-97). Routledge. doi: 10.4324/9781003294986-8

Pueblos de Toledo. (2020, 20 Eylül). *El Séptimo Pilar (Panel Cerámico de "Las Mondas") - Talavera de la Reina (Toledo)*. Pueblos de Toledo (Guías Turísticas, Rutas y lugares de interés). https://elrealdesanvicente13.blogspot.com/2020/09/el-septimo-pilar-panel-ceramico-de-las.html

Regts Delft Tiles. (t.y.). *Antique Dutch Delft tile mural with a landscape scene in blue - attributed to Cornelis Bouwmeester, 17th/18th century*. Erişim adresi: https://www.regtsdelfttiles.com/antique-dutch-delft-tile-mural-with-a-landscape-scene-in-blue-attributed-to-cornelis-bouwmeester-17th-18th-century.html

Rijksmuseum. (t.y.). *Tile panel with the tile and pottery factory in Bolsward*. Erişim adresi: https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/object/Tile-panel-with-the-tile-and-pottery-factory-in-Bolsward--95ffc8d2c2834463fa876b20922306a6

Sá, L. (2016). Turning a social problem into a cultural opportunity: The crime prevention project "SOS Azulejo." *European Police Science and Research Bulletin*, *14*, 69-77.

Shen, X. (2025). Portuguese azulejo: A transcultural odyssey of the East and the West. *Advances in Social Science and Culture*, *7*(1), 1-12. doi: 10.22158/assc.v7n1p1

Sun, J. (2012). Exotic imitation and local cultivation: A study on the art form of Dutch Delftware between 1640 and 1720. J. Keizer & T. Richardson (Ed.), *The transformation of vernacular expression in early modern arts* içinde (ss. 373-398). Brill. doi: 10.1163/9789004222434_013

Teixeira, C. (2019). A palimpsest of ornaments: The art of Azulejo as a hybrid language. *Renaissance Studies*. doi: 10.1111/rest.12591

Tennent, N. H., Baird, T., & McLaren, J. (1996). Anaerobic environments and the conservation of blackened Delftware: Technical examination and conservation. *Studies in Conservation*, *41*, 182-187. doi: 10.1179/SIC.1996.41.SUPPLEMENT-1.182

Van Noord, W. (2021). Between script and ornament: Delftware decorated with pseudo-Chinese characters, 1680-1720. *Journal of Design History*, *34*, 1-20. doi: 10.1093/jdh/epaa049

Van Vuure, F., Lodi, F., Kristesiashvili, R., Marks, N., & Miller, H. (2023). Glazed terracotta-based ceramic façades. *Technology|Architecture + Design*, *7*(1), 46-50. doi: 10.1080/24751448.2023.2176138

Wouters, H. J. M. (2020). Analytical study of Delftware's reproductions. *Microchemical Journal*, *155*, 104677. doi: 10.1016/j.microc.2020.104677